

Ψηφιακές Ἐπικοινωνίες

Τοῦ Ἀρχιμ. Χρυσοστόμου Μπένου
Πρωτοσυγκέλλου

Εἰσαγωγή

Ἐδῶ καί δεκαετίες γενικότερα, εἶναι ἀλήθεια τό ὅτι οἱ σύγχρονες τεχνολογικές ἐξελίξεις, πού ἄλλωστε ἔχουν ὑπάρξει ραγδαῖες, στό πεδίο τῆς ψηφιακῆς τεχνολογίας ἔχουν ἐπηρέασει μέ καθοριστικό τρόπο, ἕνα σύνολο καί πλαίσιο διαφόρων πεδίων καί πτυχῶν τοῦ καθημερινοῦ βίου τῶν ἀνθρώπινων κοινωνιῶν. Μιά τέτοια συνισταμένη ἐξάλλου, μεταξύ ἄλλων, εἶναι ἐμφανές, πῶς ἔχει ἀποτυπωθεῖ σέ πεδία, ὅπως ἐκεῖνο τῆς οἰκονομίας ἢ ἐκεῖνο τῆς ἐκπαίδευσης, ἐπίσης ἐκεῖνο τῆς ἐνημέρωσης ἢ ἀκόμα καί ἐκεῖνο πού ἔχει σχέση, πῶς συγκεκριμένα, μέ τόν τομέα τῶν διαπροσωπικῶν σχέσεων¹. Ἐνας χῶρος, πού ἴσως μάλιστα, δέν ἔχει μελετηθεῖ τόσο πολύ, ὡς πρός τήν ἐν λόγῳ ἐπιρροή τῶν σύγχρονων ψηφιακῶν τεχνολογιῶν, εἶναι ἐκεῖνος τῆς θρησκείας καί τῆς διαδικασίας τῆς προβολῆς τῶν διαφορῶν κοσμοθεωριῶν καί ιδεολογικῶν συστημάτων τῶν ποικίλων θρησκειῶν τοῦ κόσμου σέ εὐρύτερα στρώματα τοῦ πληθυσμοῦ².

Δέν εἶναι τυχαῖο πλέον τό ὅτι σέ παγκόσμια κλίμακα ἐδῶ καί πολύ καιρό πιά παρατηρεῖται μιά ἄνευ προηγουμένου χρήση καί ἐκμετάλλευση τῶν σύγχρονων τεχνολογικῶν ψηφιακῶν ἐφαρμογῶν ἀπό μέρους διαφορῶν θρησκευτικῶν ομάδων. Κάτι τέτοιο, μεταξύ ἄλλων, ἐννοεῖται, πῶς ἔχει ἀναδυθεῖ πολύ ἐντονα ἐδῶ καί κάποιες δεκαετίες καί στό πλαίσιο τοῦ χριστιανικοῦ

κόσμου. Καί ὑπό αὐτό τό πρίσμα, δέν εἶναι ἐπίσης τυχαῖο καί τό ὅτι αὐτή ἡ διαρκῶς διογκούμενη τάση παρατηρεῖται ἐδῶ καί ἄρκετά χρόνια καί στό πλαίσιο τῆς ἴδιας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Κάτι τέτοιο ἐξάλλου ἤδη εἶναι ἐμφανές πλέον μέσα ἀπό τήν ὑπαρξη μιᾶς πληθώρας διαφορῶν ιστοτόπων, τόσο τῆς ἴδιας τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, ὅσο ὁμως καί τῶν διαφορῶν Μητροπόλεων ἀνά τήν χώρα, τή στιγμή πού φυσικά ὑφίστανται πολλοί ἰστότοποι καί sites πού ἔχουν σχέση καί μέ διάφορες Ἱερές Μονές ἢ ἐπίσης καί μέ διάφορες ἐκδόσεις, περιοδικά, ομάδες θεολόγων κλπ.

Σέ συνάρτηση μέ ὅλα τά παραπάνω γενικότερα εἰσαγωγικά στοιχεῖα καί παρατηρήσεις, στό πλαίσιο τοῦ παρόντος δοκιμίου λαμβάνει χώρα ἡ ἐξέταση καί ἀνάλυση, σχετικά μέ τήν **ἄξιοποίηση τῶν σύγχρονων τεχνολογιῶν τῆς Πληροφορικῆς καί τῶν Ἐπικοινωνιῶν ἀπό τήν Ἑλλαδική Ἐκκλησία στίς μέρες μας.**

Πῶς συγκεκριμένα, ἐδῶ μιά σειρά ἀπό ὀρισμένα ζητήματα στά ὁποῖα ἐπιχειροῦμε, μέσω τῆς ἐν λόγῳ μελέτης νά ριζοῦμε περισσότερο φῶς, εἶναι τά ἐξῆς: α) ἡ ἐκπαίδευση τῶν πιστῶν καί ἡ δημιουργία πιστῶν μέσω κοινωνικῶν δικτύων, β) τά ἐργαλεῖα τοῦ Διαδικτύου πού διαθέτει πλέον στίς μέρες μας ἡ Ἐκκλησία μας καί ποιά εἶναι τά χαρακτηριστικά αὐτῶν τῶν ἐργαλείων. Ἐδῶ ἀκόμα ἐπιχειροῦμε νά ἀναδείξουμε καί ὀρισμένα

1 Greenfield S., (2015). Mind Change: How digital technologies are leaving the mark on our brains, New York: Random House, p. 83

2 Bingaman K.A., (2020). "Religious and spiritual experience in the digital age: Unpresented evolutionary forces", *Pastoral Psychology*, 69: 291 - 305

τυχόν μειονεκτήματα και πλεονεκτήματα αυτών των μέσων και εργαλείων, γ) μία αποτύπωση, σε σχέση με την υπάρχουσα κατάσταση και σχολιασμό αυτής και τέλος δ) κάποιες προτάσεις, με τις οποίες θα μπορούσε να υπάρξει μία **καλύτερη αξιοποίηση των Τεχνολογιών της Πληροφορικής και εν γένει των διαφόρων συστημάτων Έπικοινωνιών από την Έλλαδική Έκκλησία.**

Κεφάλαιο Πρώτο

Η εκπαίδευση των πιστών και η δημιουργία κοινοτήτων πιστών μέσα από τά κοινωνικά δίκτυα (socialmedia)

Στήν περίπτωση της Όρθοδοξίας φαίνεται να υπάρχει αποσύνδεση μεταξύ ιδιωτικών και δημόσιας χρήσης της ψηφιακής τεχνολογίας. Ένώ άτομα στους Όρθοδόξους ή η κοινότητα τό χρησιμοποιούν με τόν ίδιο τρόπο πού τό κάνουν οι μή Όρθόδοξοι γείτονές τους, ή θεσμική χρήση της ψηφιακής τεχνολογίας είναι γεμάτη αντιφάσεις και άμφιθυμία. Από τή μία πλευρά, ή ψηφιακή τεχνολογία άγκαλιάζεται ως ένας πρακτικός και χρήσιμος τρόπος προκειμένου να καταστήσουν τήν Όρθοδοξία οι διάφορες κατά τόπους Έκκλησίες, Μητροπόλεις, Πατριαρχεία ή ακόμα και άπλοί πιστοί, θεολόγοι κλπ., πίο όρατή, βιώσιμη και πίο προσιτή, ιδιαίτερα μεταξύ των κύκλων και των κοινοτήτων των ίδιων των πιστών του όρθόδοξου δόγματος³. Από τήν άλλη μεριά, είναι άλήθεια τό ότι ακόμα και ως τίς μέρες μας ή **σύγχρονη ψηφιακή τεχνολογία των πληροφοριών και της έπικοινωνίας, δέν παύει μερικές φορές να αντιμετώπίζεται με κάποια καχυποψία.** Αυτό μπορεί να συμβάλει μάλιστα, και στό να έχει μία περιορισμένη χρήση για τή διαμεσολάβηση βασικών πεποιθήσεων, πρακτικών και αισθητικής των Όρθοδόξων ή πίστη, και ένδεχομένως να έξυπηρετεί τήν αποσύνδεση των Όρθοδόξων πιστών από τήν άληθι-

νή τους κοινότητα. Στόν άπόηχο της πανδημίας COVID-19 υπήρχε ή άβεβαιότητα σχετικά με τήν όρθόδοξη αίσθηση για τήν καταλληλότητα της ψηφιακής τεχνολογίας για διαμεσολάβηση. Η θρησκευτική ζωή έχει γίνει ιδιαίτερα άπαιτητική και έχουν προκύψει πολλά ζητήματα πού ζητούν επίλυση⁴.

Κάτι τέτοιο όμως, από τήν άλλη μεριά, ούδόλως σημαίνει τό ότι ή ίδια ή Έκκλησία της Ελλάδος έχει παραμείνει άδιάφορη έδώ και καιρό, σχετικά με τό ζήτημα της χρήσης ψηφιακών και σύγχρονων τεχνολογικών εργαλείων. Κάτι τέτοιο, μεταξύ άλλων, είναι συναφές άλλωστε, και με τό ζήτημα περί του λεγόμενου Προγράμματος ΠΠΕ τό όποιο έπρόκειτο να παρουσιαστεί συγκεκριμένα στίς 5 Όκτωβρίου του 2023 (δηλαδή πριν από λίγους μήνες) στήν Έερά Άρχιεπισκοπή Άθηνών από τόν Διευθυντή του Ίδρύματος Ποιμαντικής Έπιμορφώσεως της Έερας Άρχιεπισκοπής Άθηνών, Άρχιμανδρίτη πατέρα Θεολόγο Άλεξανδράκη⁵.

Τό πρόγραμμα αυτό άφορα τή δημιουργία μιās άπαραίτητης πληροφοριακής ύποδομής σε ένα σύνολο 4.000 ένοριών σε όλη τήν έλληνική έπικράτεια (πρόκειται συγκεκριμένα για ένοριακούς ψηφιακούς κόμβους, όπως είναι γνωστοί) και πού έχουν σχέση με τό σύνολο των 89 Μητροπόλεων πού συναπαρτίζουν τήν Έκκλησία της Ελλάδος. Έδώ άλλωστε, συμπεριλαμβάνονται και ή Πατριαρχική Έξαρχία της Πάτμου, όπως έπίσης και ή Έερά Έπαρχιακή Σύνοδος της Κρήτης. Όλοι αυτοί οι τοπικοί ψηφιακοί κόμβοι μάλιστα, θα έχουν ως στόχο τους, τόσο τήν έννημέρωση του εύρους κοινού ως προς τίς ποικίλες ύπηρεσίες της Έκκλησίας, όσο έπίσης και πάνω σε θέματα συναφή με τήν διαρκή εκπαίδευση και τήν ψηφιακή ένδυνάμωση, μεταξύ άλλων, και των ίδιων των κληρικών⁶.

3 Bingaman K.A., (2020). "Religious and spiritual experience in the digital age: Unpresented evolutionary forces", *Pastoral Psychology*, 69: 291 - 305

4 Στο ίδιο, σελ. 167

5 «Οί Ένορίες παίζουν στήν ψηφιακή έποχή -Έπίσημη Έναρξη του Προγράμματος του ΠΠΕ», Παρασκευή 6 Όκτωβρίου 2023, στο <https://www.ekklisiaonline.gr/nea/i-enories-mpenoun-stin-psifiaki-epochi-episimi-enarxi-tou-programmatos-tou-ipe/>

6 Στο ίδιο

Ειδικότερα σέ άμεση συνάρτηση πρός τό ζήτημα περί εκπαίδευσης τών κληρικών, όσο όμως καί τών θεολόγων ή έν γένει ατόμων πού μπορεί νά ενδιαφέρονται γιά θέματα θρησκευτικής καί θεολογικής εκπαίδευσης, είναι χαρακτηριστικό, πώς ύφίσταται καί ένα σύνολο πίο εξειδικευμένων τεχνολογικών καί ψηφιακών εργαλείων. Τέτοια εργαλεία, πίο συγκεκριμένα, είναι π.χ. φορητοί ύπολογιστές μέ ασύρματα USB ποντίκια καί τσάντα μεταφοράς, ασπρόμαυροι εκτυπωτές laser, βοηθητικά προγράμματα προστασίας τών λειτουργικών συστημάτων τών ηλεκτρονικών ύπολογιστών αυτών τών κόμβων, όπως επίσης κι εγκαταστημένα προγράμματα, όπως μπορεί νά είναι π.χ. εκείνο του MicrosoftWord⁷.

Άπό τήν άλλη μεριά, σχετικά μέ τήν περίπτωση τών 106 θέσεων τών ψηφιακών κόμβων τών ίδιων τών ιερών Μητροπόλεων ανά τήν χώρα μπορεί νά παρατηρήσει κανείς τό ότι ύφίσταται ένα πολύ ευρύτερο σύνολο ψηφιακών εργαλείων, σχετικά μέ τήν όργάνωση τών έν λόγω κόμβων. Έδω μπορούμε νά σημειώσουμε, επί παραδείγματι, τήν πρόβλεψη τής ύπαρξης τριών pc ύπολογιστών, όπως επίσης καί ενός ψηφιακού έγχρωμου εκτυπωτή μέ τεχνολογία laser, 1 κάμερα γιά κάθε ηλεκτρονικό ύπολογιστή, τήν χρήση ασύρματων ποντικών USB optical καί πληκτρολογίων κλπ.⁸

Κάτι άλλο πού θά πρέπει νά έχουμε ύπόψη μās έδω είναι καί τό ότι σέ θέματα εκπαίδευσης ή ενημέρωσης σαφέστατα είναι βαρύνουσας σημασίας πλέον καί ή παρουσία καί χρήση καί τών διαφόρων social media. Ένα πολύ χαρακτηριστικό παράδειγμα, είναι ίσως εκείνο τής σελίδας τής Ίερās Συνόδου τής Έκκλησίας τής Ελλάδος στό Facebook. Έπισκεπτόμενος κανείς τήν έν λόγω σελίδα, μπορεί νά διαπιστώσει μία πληθώρα στοιχείων καί πληροφοριών ως πρός τίς δράσεις καί έκδηλώσεις τής Ίερās Συνόδου τής Έκκλησίας, σέ συνδυασμό όμως καί μέ ένα

πράγματι πλούσιο φωτογραφικό ύλικό⁹.

Μέσω του σχετικού παραδείγματος, κάτι πού αναδεικνύεται, κατά τήν προσωπική μας άποψη, είναι τό ότι ή χρήση ενός τέτοιου νέου ψηφιακού μέσου, όπως είναι τό Facebook (καί κατά προέκταση φυσικά καί διάφορα άλλα σύγχρονα socialmedia πού αναπτύσσονται μέ ραγδαίους ρυθμούς έδω καί καιρό) συνδέεται άμεσα μέ μία πολύ συγκεκριμένη πραγματικότητα: εκάστη θρησκευτική κοινότητα σέ μία οποιαδήποτε χώρα καί κοινωνία του κόσμου, καί ως πρός αυτό τό στοιχείο καί ή κοινότητα πού εκπροσωπεί τό θεσμό τής Έκκλησίας τής Ελλάδας, κατανοεί καί χρησιμοποιεί μέσα, όπως είναι τά σημερινά ψηφιακά κοινωνικά δίκτυα, σέ σχέση μέ τήν συγκεκριμένη εκκλησιαστική άρχή πού θεωρεί πώς τήν εκπροσωπεί (στήν συγκεκριμένη περίπτωση τήν Ίερά Σύνοδο τής Έκκλησίας τής Ελλάδας). **Δεδομένου, πώς οι διάφορες κοινωνίες γενικά στην σημερινή εποχή τείνουν τό νά στραφούν ολοένα περισσότερο πρός τίς σύγχρονες ψηφιακές τεχνολογίες, σέ συνάρτηση μέ τήν άντληση πληροφοριών, βιωμάτων καί γνώσεων, είναι φυσιολογικό οι διάφορες θρησκείες νά χρησιμοποιούν επίσης όλο καί περισσότερο αυτά τά εργαλεία.** Κάτι τέτοιο συνακόλουθα, όπως συμβαίνει καί μέ τήν περίπτωση πού μās απασχολεί, έχει καί ως αποτέλεσμα από τήν άλλη μεριά καί τό νά προσαρμόσουν οι διάφοροι κατά τόπους θρησκευτικοί θεσμοί τίς όργανωτικές δομές τους καί τά σύμβολά τους, μέ έναν τέτοιο τρόπο, ώστε αυτά νά καταστούν περισσότερο όρατά σέ ένα ευρύτερο κοινωνικό επίπεδο. Πρόκειται γιά μία διαδικασία, ή όποία συνδέεται καί μέ τήν φιλοδοξία καί προοπτική ένας θρησκευτικός θεσμός νά προβάλλει τήν θρησκευτική κοσμοθεωρία του καί τό έργο καί πέραν τών ίδιων του τών όπαδών καί άκολούθων¹⁰.

Συνεχίζεται

7 Στό ίδιο

8 Στό ίδιο

9 <https://www.facebook.com/ecclesia.gr> <https://www.facebook.com/ecclesia.gr>

10 HarvardS., (2008). The Mediatization of Religion: A Theory of the Media as agents of religious change. *NorthernLights*, 6(1): 9 - 26